
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.9

К. І. Апанасенко, к. ю. н., доцент

**ПРО ТЕОРІЮ «АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА»
ТА «АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН»**

Анотація. У статті узагальнюються наявні в українській правовій науці позиції щодо інституту (галузі, підгалузі) так званого адміністративно-господарського права та «адміністративно-господарських правовідносин». Проаналізовані основні аргументи на користь розробки відповідних правових теорій, які висловлено в літературі, здійснено огляд зарубіжного досвіду у цій сфері.

Ключові слова: адміністративно-господарські правовідносини, адміністративно-господарське право, організаційно-господарські правовідносини, адміністративні відносини, сфера господарювання.

Е. І. Апанасенко, к. ю. н., доцент

**О ТЕОРИИ «АДМИНИСТРАТИВНО-ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРАВА»
И «АДМИНИСТРАТИВНО-ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ»**

Аннотация. В статье обобщаются озвученные в украинской правовой науке позиции относительно института (отрасли, подотрасли) так называемого административно-хозяйственного права и «административно-хозяйственных правоотношений». Проанализированы основные аргументы в пользу разработки соответствующих правовых теорий, высказанные в литературе, проведено исследование зарубежного опыта в этой сфере.

Ключевые слова: административно-хозяйственные правоотношения, административно-хозяйственное право, организационно-хозяйственные правоотношения, административные правоотношения, сфера хозяйствования.

К. І. Апанасенко, Candidate Of Legal Sciences,
Associate Professor**ABOUT THEORY OF «ADMINISTRATIVE ECONOMIC LAW»
AND «ADMINISTRATIVE ECONOMIC LEGAL RELATIONS»**

Abstract. Positions of Ukrainian scientists in jurisprudence about institute (branch, sub-branch) of so called administrative economic law and «administrative economic legal relations» are generalized in the article. The main arguments of design of appropriate legal theories that were described in a literature were analyzed, lookup of foreign experience in this sphere was done.

Keywords: administrative economic legal relations, administrative economic law, organizational economic legal relations, administrative legal relations, sphere of the economic work.

Актуальність теми дослідження. Зміни у суспільних процесах, економіці країни, науково-технологічні зміни об'єктивно потребують реформ у правовому регулюванні суспільних відносин. Теорія правовідносин також не залишається сталою протягом десятиліть. В Україні на неї впливають і зазначені фактори, і інші обставини, в тому числі євроінтеграційні процеси, детальніше ознайомлення з досвідом зарубіжних країн щодо правового регулювання суспільних відносин. Паралельно з цим відбувається подальший розвиток господарсько-правових та адміністративно-правових теорій.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні інтенсифікувались дослідження так званих адміністративно-господарських правовідносин, що відбулось під очевидним впливом праць німецьких авторів. Учені-адміністративісти розпочали розробку теорії «адміністративно-господарського права» як складової системи права України. У першій половині 2000-х рр. вче-

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

ною Кравцовою Т. М. обґрунтовувався новий науковий напрямок в адміністративно-правовій галузі – «адміністративно-господарське право» і було розроблено адміністративно-правову теорію державного регулювання господарської діяльності як окремого інституту адміністративно-господарського права [6]. Виділення у системі адміністративного права Особливого адміністративного права, одним із базових елементів якого названо «адміністративно-господарське право», вперше в Україні запропоновано Мельником Р. С. [11, с. 8]. У 2012 році його учень Петров Є. В. захистив докторську дисертацію на тему «Адміністративно-господарське право як підгалузь адміністративного права України» [13]. До відповідної проблематики також звертались Галунько В. В. та деякі інші вчені.

Означені наукові розробки здатні серйозно дискредитувати теорію господарського права і господарських правовідносин в очах наукової спільноти України і потенційно — вплинути на систему господарського та адміністративного законодавства. Тому науковцям-господарникам варто звернутись до аналізу теорії «адміністративно-господарського права» та «адміністративно-господарських правовідносин».

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є узагальнення, систематизація сучасних наукових поглядів на так зване адміністративно-господарське право та «адміністративно-господарські правовідносини» в українській правовій науці. Зокрема, передбачається дослідити позиції дослідників про ознаки, види так званих адміністративно-господарських правовідносин, поняття й структуру «адміністративно-господарського права».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені-господарники в останні роки вкрай рідко звертаються до аналізу теорії «адміністративно-господарського права» та «адміністративно-господарських правовідносин», яка достатньо активно розвивається в науці адміністративного права. Можна навести лише поодинокі згадки про це у їхніх працях майже десятирічної давнини.

Так, у монографії про організаційно-господарські правовідносини Віхров О. П. вказував на можливість визнати «адміністративно-господарське» право суміжним правовим інститутом для господарського права, а відносини з державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності – «адміністративно-господарськими» [2, с. 82–83].

У публікації 2008 року Устименко В. А., Афонічкін А. А. зазначали [18, с. 114–115]: «... отношения, которые возникают между органом государственной власти или местного самоуправления, наделенного хозяйственной компетенцией, и неподведомственным субъектом хозяйствования при легитимации хозяйственной деятельности, осуществлении государственного регулирования, государственного контроля хозяйственной деятельности и применении административно-хозяйственных санкций, ограничении монополизма и обеспечении конкуренции. и ряда других, выходят за рамки организационно-хозяйственных. В данном случае орган государственной власти выступает и как «субъект публичной администрации», поскольку реализует властные полномочия, и как орган хозяйственного руководства, поскольку обладает хозяйственной компетенцией... Такие отношения не являются административными, так как здесь уже учитываются не только публичные, но и частные интересы, элемент властного принуждения отступает на второй план... такие отношения правильнее было бы охарактеризовать как административно-хозяйственные. Административно-хозяйственные отношения – это отношения в сфере управления хозяйственной деятельностью между субъектами хозяйствования и органами хозяйственного руководства, которые, обладая хозяйственной компетенцией, не осуществляют организационно-хозяйственных полномочий на основе отношений собственности к субъектам хозяйствования, в которых учитываются публичные и частные интересы».

Як бачимо, дослідження з порушеної нами теми практично відсутні у науці господарського права. Відповідні наукові розвідки у галузі адміністративного права є безпосереднім предметом аналізу у цій публікації.

Окреслена нами проблематика є достатньо актуальною і потребує аналізу з господарсько-правової точки зору, щоби забезпечити необхідний міжгалузевий баланс у процесі наукової розробки питання про правове регулювання правовідносин у сфері управління економікою.

Виклад основного матеріалу. Дослідники у галузі адміністративного права традиційно визнають правовідносини у сфері господарювання різновидом адміністративних правовідносин. Ці-

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

лий ряд учених-цивілістів заперечували і заперечують самостійність галузі господарського права. Саме з урахуванням таких позицій радянські вчені у вказаних галузях права (Шаргородський М.І., Іоффе І. С., Аржанов А. А., Денисов А. І., Бернштейн М. І., Братусь С. М.) ще наприкінці 1950-х рр. висловлювались за необхідність виокремлення в адміністративному праві підгалузі «адміністративно-господарського права» або визнання самостійності галузі «адміністративно-господарського права», яка має регулювати відносини щодо управління господарством [8, с. 262].

В останні десятиліття вчені-адміністративісти зробили серйозні корективи до традиційної для радянської науки концепції адміністративного права як галузі права, що регулює виключно управлінські відносини. Як зазначає Колпаков В. К., «в умовах незалежності України відбулась трансформація адміністративно-правових відносин, змістом якої стало формування режиму правової рівності між державою, її органами та посадовими особами і громадянами» [5, с. 104]. Наприклад, у числі адміністративно-правових відносин дослідники почали виділяти, крім власне управлінських відносин, і інші групи правовідносин (публічно-сервісні, договірні). Як результат поступової зміни наукових підходів вчених галузі адміністративного права, почала формуватись позиція про існування «адміністративно-господарських правовідносин» та їх регулювання підгалузю «адміністративно-господарського права».

Так, учена Кравцова Т. М. у своїх працях обґрунтовує зміну змісту адміністративної діяльності органів публічної влади у сфері господарювання в умовах різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Основною метою такої діяльності вона визначає забезпечення публічних інтересів під час здійснення господарської діяльності [7, с. 15]. Автор використовує термін «адміністративно-господарська діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування», змістом якої вважає виконання цими органами управлінських функцій щодо суб'єктів господарювання (регулювання господарської діяльності та контролю за нею) та надання суб'єктам господарювання адміністративних послуг [7, с. 16]. На її думку, «адміністративно-господарські відносини» між органами публічної влади та суб'єктами господарювання виникають з приводу здійснення органами виконавчої влади та місцевого самоврядування публічно-владних повноважень у сфері господарювання (виконання управлінських функцій в господарській сфері та надання суб'єктам господарювання адміністративних послуг) [7, с. 59].

До числа «адміністративно-господарських правовідносин» дослідники почали відносити й організаційно-господарські правовідносини, часом ставлячи під сумнів наявність окремої групи господарських правовідносин. Так, Петров Є. В. критикує вироблений в науці господарського права підхід до розуміння господарських правовідносин, їх ознак, відмежування вертикальних господарських відносин від адміністративних правовідносин, віднесення їх до числа організаційно-господарських, намагаючись довести застарілість цих наукових позицій [14]. Особливої наукової аргументації своїй позиції при цьому він не наводить, запропонувавши представникам науки господарського права визнати «... існування у сфері господарювання правовідносин, які принципово відрізняються від господарських правовідносин. Специфіка даних правовідносин полягає у тому, що в їх межах відбувається публічне регулювання економіки, що здійснюється суб'єктами публічної адміністрації шляхом використання адміністративно-правового інструментарію. Таким чином, відносини, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із застосуванням такого інструментарію, володіють ознаками адміністративних правовідносин» [14, с.173]. В одній зі своїх праць дослідник наводить наступний аргумент на користь визнання категорії адміністративно-господарських правовідносин: «Специфіка господарської діяльності в умовах ринкової економіки та взаємодія її суб'єктів з органами публічної адміністрації обумовлюють необхідність єдиного адміністративно-правового регулювання. У силу цього, а також названих вище факторів 1, викристалізуються детермінанти формування особливої групи адміністративно-господарських відносин, які кореняться як у самому адміністративному праві, так і у правовому обігу» [15, с. 170–171]. Алексеев С. В. пояснює появу феномену «адміністративно-господарських відносин» необхідністю реакції юридичної доктрини на потреби практики у нових економічних умовах [1].

1 На жаль, зі змісту цитованої статті вказати на такі фактори складно.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Один із доводів Петрова Є. В. розробляти теорію адміністративно-господарського права — історичний. Він звертається до досвіду правового регулювання економіки в Російській імперії, СРСР, відзначаючи, що з початком трансформації поліцейського права в адміністративне право питання правового регулювання державної підтримки господарювання перейшли до адміністративного права. Правове регулювання управління сферою господарювання в період «військового комунізму» до введення НЕПу здійснювалось виключно нормами адміністративного права [17, с. 32]. Тому слід продовжувати вивчати державний вплив на сферу господарювання саме з публічно-правових позицій [16, с. 53]. Такий підхід видається абсолютно непереконаливим, адже зміни економічних формацій не можуть не впливати на зміст і характер правового регулювання відносин у сфері господарювання, вони вимагають застосування інших методів, інструментів правового регулювання. Абсурдним з різних причин є копіювання у XXI ст. досвіду правового регулювання економічних відносин за зразками дев'ятнадцятого століття та періоду побудови економіки «військового комунізму».

Достатньо безапеляційними є твердження Галуцька В. В. [3, с. 142] і Кравцової Т. М. [7, с. 26] про те, що між органами публічної влади і суб'єктами господарювання виникають відносини, які мають адміністративний характер. Така позиція викладається у положеннях, які авторами взагалі не обґрунтовуються: "...по-перше, тим, що в цих відносинах органи виконавчої влади і місцевого самоврядування не є суб'єктами, наділеними господарською компетенцією, а становлять собою органи публічної влади; по-друге, їх діяльність у сфері господарювання пов'язана з публічно-владними повноваженнями, а саме: з виконанням управлінських функцій щодо суб'єктів господарювання (регулювання господарської діяльності та контролю за нею) і з наданням суб'єктам господарювання адміністративних послуг (ліцензування, патентування, реєстрації тощо)» [3, с. 142; 7, с. 26].

У зв'язку з означеною вище позицією Петрова Є. В., Кравцової Т. М., Галуцька В. В. варто звернутись до відповідних міркувань німецьких вчених, чії напрацювання покладені в основу робіт українських дослідників. Зокрема, цитований у багатьох працях німецький дослідник Штобер Р. визнає, що у регулюванні економічних процесів знаходиться місце як для приватного, так і публічного права. Тому господарське право він поділяє на приватне господарське право (галузь приватного права, що стосується економіки), кримінально-господарське право (сукупність правових норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за господарські злочини) і публічне господарське право, або адміністративно-господарське право [22, с. 12-13]. Як бачимо, вчений не заперечує існування господарського права як галузі права, більше того — він визначає «адміністративно-господарське право» як складову господарського, а не адміністративного права.

За позицією українських вчених, «адміністративно-господарські правовідносини» реалізуються у різних сферах. Так, на думку Галуцька В. В., «адміністративно-господарські відносини» виникають у сфері надання публічною адміністрацією адміністративних послуг суб'єктам господарювання, різноманітної виконавчо-розпорядчої діяльності, застосування засобів адміністративного примусу та адміністративної відповідальності [7, с. 144]. Петров Є.В., який найдетальніше розробив теорію «адміністративно-господарських правовідносин» в Україні на даний час, виокремлює такі різновиди цих правовідносин [15, с. 174–175]:

- 1) владні адміністративно-господарські відносини, побудовані за принципом влади та підпорядкування;
- 2) сервісні адміністративно-господарські відносини, засновані на засадах рівності правового статусу їх учасників;
- 3) договірні адміністративно-господарські відносини, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з укладанням та виконанням адміністративних договорів між публічною адміністрацією та суб'єктами господарювання;
- 4) координаційні адміністративно-господарські відносини, що виникають у разі використання публічною адміністрацією приватноправових засобів (інструментів) для реалізації покладених на неї обов'язків у сфері публічного регулювання економіки (наприклад, участь представників публічної адміністрації у наглядових радах акціонерних компаній).

Кравцова Т.М. надає наступну класифікацію «адміністративно-господарських правовідносин»:

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

1) відносини між державою і окремими державними органами, органами місцевого самоврядування з приводу використання ними функції регулювання господарської діяльності; 2) щодо участі громадськості у регуляторній діяльності; 3) між державними органами, органами місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання з приводу застосування засобів державного регулювання, надання адміністративно-господарських послуг чи здійснення контролю за господарською діяльністю [7, с.60].

Одна з перших розробників теорії «адміністративно-господарських правовідносин» в Україні - Кравцова Т. М. – виокремила такі ознаки цих відносин: 1) виникають в результаті правового регулювання відносин в процесі здійснення органами державної влади і органами місцевого самоврядування публічно-владних повноважень у сфері господарювання; 2) опосередковують процеси, пов'язані з участю держави в господарській діяльності; 3) особливий суб'єктний склад (обов'язкова участь держави); 4) державно-владний характер відносин (один із суб'єктів наділений державою владними повноваженнями щодо інших учасників); 5) можуть виникати за ініціативою будь-якої сторони [7, с. 61].

Науковці пропонують також наступні ознаки «адміністративно-господарських правовідносин» [15, с. 176–179]:

1) підпорядкованість одного учасника публічно-правових відносин іншому – суб'єкту владних повноважень (ця ознака стосується лише деяких видів адміністративно-господарських відносин);

2) можуть виникати лише у разі дії публічної адміністрації у спосіб та у межах, встановлених Конституцією та законами України;

3) домінування у правовідносинах публічного інтересу;

4) зв'язок цих правовідносин з реалізацією публічних завдань, тобто тих завдань, які відносять до виняткової компетенції держави в особі її органів або органів місцевого самоврядування (цю ознаку виділяє Мельник Р. С. [12]);

5) зовнішньо-організаційне спрямування таких правовідносин. На відміну від адміністративних відносин, адміністративно-господарські правовідносини не можуть виникнути у внутрішньоорганізаційній діяльності публічної адміністрації, причому їх обов'язковим учасником є суб'єкт господарювання, який не входить до сфери оперативного управління чи відання того або іншого суб'єкта публічної адміністрації.

Російський дослідник Алексєєв С. В. виділяє такі особливості «адміністративно-господарських відносин»: а) у них бере участь специфічний суб'єктний склад; б) вони мають спеціальний об'єкт; в) пов'язані з реалізацією окремої групи суб'єктивних прав та обов'язків; г) викликаються до життя спеціальними юридичними фактами; д) через них опосередковується державна економічна політика [1].

На підставі сформульованих вище ознак Петров Є.В. визначив «адміністративно-господарські правовідносини» як урегульовані нормами адміністративно-господарського права суспільні відносини, що складаються між публічною адміністрацією та не підпорядкованими (не зв'язаними організаційно) їм суб'єктами господарювання, у межах яких виконуються завдання, спрямовані на реалізацію публічного інтересу, пов'язаного із забезпеченням економічного розвитку держави [15, с. 179]. На нашу думку, наведене визначення «адміністративно-господарських правовідносин» дуже близьке (якщо не тотожне) поняттю організаційно-господарських правовідносин, тільки викладено воно за допомогою адміністративно-правової термінології. Так, згідно з ч. 6 ст. 3 Господарського кодексу України організаційно-господарські відносини складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. «Адміністративно-господарські правовідносини» у запропонованому Петровим Є.В. трактуванні – це, по суті, різновид організаційно-господарських правовідносин, що виникають між двома групами суб'єктів: суб'єктами господарювання і органами державної влади (органами місцевого самоврядування).

Звернемось до зарубіжного досвіду регулювання відносин у сфері управління економікою. Тут можна виділити кілька основних моментів.

За інформацією німецького вченого Штобера Р. [22, с. 2–4], в англо-американській системі права адміністративно-господарське право не виділяється у самостійну галузь, основні напрямки еко-

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

номічного регулювання забезпечуються адміністративним правом. Водночас у країнах з континентальною системою права (Австрія, Німеччина, Франція, більшість країн Центральної та Східної Європи, окремі держави Азії) відбувається формування адміністративно-господарського права у самостійну галузь. У Франції у 70-х – 80-х рр. XX ст. науковці ставили на обговорення питання про необхідність виділення із надр адміністративного права нової галузі права – публічного економічного права, покликаного регулювати економічні відносини, в яких бере участь держава, а також діяльність державного економічного апарату [4]. Цікаво, що у міжвоєнний період в СРСР відбувалась розробка теорії господарсько-адміністративного права, навіть видавались відповідні підручники [17].

Класичним в Європейському Союзі вважається адміністративно-господарське право Німеччини. До системи адміністративно-господарського права німецькі вчені відносять такі складові: конституційні основи господарського життя; адміністративно-правовий статус і завдання федеральних та місцевих суб'єктів публічної адміністрації у сфері господарювання; адміністративно-правове регулювання сферами господарювання, зокрема: а) за суб'єктами публічної адміністрації (урядом, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями); б) за галузями економіки, (промисловістю, торгівлею, транспортом та ін.); державні та муніципальні послуги у сфері господарювання [3, с. 143–144]. У межах різних інститутів адміністративно-господарського права регулюються: правове становище та завдання Федерального банку та Європейського центробанку; організація управління економікою, зокрема система суб'єктів державного управління економікою, система суб'єктів самоврядного управління; порядок здійснення економічного нагляду; порядок надання субвенцій; порядок здійснення промислів; порядок функціонування підприємств громадського харчування; порядок обороту товарів; порядок захисту навколишнього природного середовища від шкідливого впливу; функціонування енергетичних підприємств; порядок функціонування публічних підприємств, зокрема комунальних підприємств; порядок передання державних замовлень на виконання приватним структурам тощо [21, с. 159–167].

Підсумовуючи виклад зарубіжного досвіду, варто наголосити на тому, що в багатьох країнах питання про галузеву належність правових норм та інститутів не має принципового значення, важливішим є їх групування в цілях практичного використання [2, с. 85; 19, с. 35; 20, с. 55].

На сьогоднішній день Кравцова Т.М. визнає функціонування в межах адміністративного права «адміністративно-господарського» інституту [7, с. 53], Петровим Є. В. запропоновано виокремити «адміністративно-господарське право» як підгалузь адміністративного права. Це право він розуміє як сукупність правових норм, які регулюють відносини, що складаються між публічною адміністрацією та суб'єктами господарювання щодо виконання публічною адміністрацією покладених на неї законодавством обов'язків (функцій) [13, с. 354]. Галуцько В. В. визначає «адміністративно-господарське право» аналогічно - як систему суспільних відносин, які виникають між публічною адміністрацією та суб'єктами господарювання з метою забезпечення їх публічних прав та законних інтересів, захисту прав споживачів, забезпечення законного інтересу держави і суспільства [3, с. 141]. Він також визнає це право підгалуззю адміністративного права [3, с. 142]. Зауважимо, що в більшості країн, де розвивається теорія адміністративно-господарського права, воно розглядається як підгалузь адміністративного права, складова його особливої частини [10, с. 150].

Петров Є.В. повторює ідею Штобера Р. про поділ господарського права на адміністративно-господарське право, приватно-господарське право та кримінально-господарське право [13, с. 355], пропонуючи надати їм самостійний статус. Відносини суб'єктів господарювання між собою або з публічною адміністрацією, у разі коли остання реалізує свою господарську правоздатність (так звані горизонтальні відносини), мають бути врегульовані, на його думку, за допомогою норм приватно-господарського права, яке може бути визнане підгалуззю цивільного права; адміністративно-господарське право запропоновано визнати підгалуззю Особливого адміністративного права. Структурно «адміністративно-господарське право» він складає з таких правових інститутів: інститут правового статусу суб'єктів адміністративно-господарських відносин; інститут державної реєстрації та зняття з державної реєстрації суб'єктів господарювання; інститут антимонопольного регулювання; інститут державного замовлення; інститут державного завдання; інститут ліцензу-

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

вання; інститут патентування і квотування; інститут сертифікації та стандартизації; інститут застосування нормативів і лімітів; інститут регулювання цін та тарифів; інститут надання інвестиційних, податкових та інших пільг; інститут надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій; інститут державного замовлення; інститут контрольних заходів [13, с. 355]. Як бачимо, в більшості мова йде про засоби державного регулювання господарської діяльності та норми антимонопольно-конкурентного права. При цьому вчений, по суті, передбачає ліквідувати галузь господарського права й господарського законодавства.

Кравцова Т. М. включає до складу «адміністративно-господарського права» такі правові інститути: державного регулювання господарської діяльності; контролю за діяльністю суб'єктів господарювання; адміністративних послуг для суб'єктів господарської діяльності; управління господарською діяльністю в державному секторі економіки; управління господарською діяльністю у комунальному секторі економіки [7, с. 63]. Така структура інституту підгалузі права також видається неоднозначною; наприклад, з її допомогою розривається інститут адміністративних послуг (вчена пропонує визначити окремий субінститут дозвільного права в рамках «адміністративно-господарського права»).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. На нашу думку, виокремлення «адміністративно-господарського права» як складової адміністративного права з претензією на заперечення існування галузі господарського права є дещо штучним в українських правових реаліях. Причини виділення цієї галузі (підгалузі) права в зарубіжних системах права слід з'ясувати детальніше, вони можуть бути пов'язані з історичними особливостями розвитку цих систем права. Чинне законодавство України визначає ті правовідносини, які претендують на визнання їх «адміністративно-господарськими», як організаційно-господарські, і слід докласти серйозніших зусиль для обґрунтування протилежного.

У науці господарського права накопичилось багато аргументів на користь об'єднання відносин між суб'єктами господарювання та органами державної влади з приводу управління їх господарською діяльністю в групу організаційно-господарських відносин. Визнавати ці відносини «адміністративно-господарськими» за теорією «адміністративно-господарського права», запропонованою вченими-адміністративістами, видається завчасним. Предмет регулювання і тих, і інших правовідносин у значній мірі співпадає, а тому постає питання: яка причина і яка мета перейменовувати ці відносини і ламати існуючий механізм їх правового регулювання? Звертає на себе увагу також та обставина, що німецькі дослідники визнають відповідні правовідносини предметом регулювання господарського, а не адміністративного права.

Непереконливими видаються аргументи Мельника Р. на користь виокремлення адміністративно-господарського права: про подальшу адаптацію національного законодавства та національної правової теорії відповідно до європейського законодавства та європейської правової теорії; про систематизацію адміністративно-господарського законодавства; про спеціалізацію правозастосовної діяльності [9, с. 59]. Євроінтеграційні процеси не означають злому системи права України без пояснень і потреби, Угода про асоціацію між Україною та ЄС не містить таких зобов'язань, а системи права в різних країнах ЄС відрізняються і не можуть служити еталоном для будь-якої іншої держави. Щодо спеціалізації правозастосування, то вона відбувається поза виокремленням тих чи інших підгалузей права.

Запропоноване авторами поняття «адміністративно-господарського права» видається надуманим. Ті правові норми, які регулюють правовідносини між органами державної влади і суб'єктами господарювання, пропонується об'єднати в окрему підгалузь адміністративного права. Тобто передбачається штучне виокремлення ряду інститутів господарського права у підгалузь адміністративного права. Однак яка мета таких перетворень? Аргументи на користь кращого забезпечення прав та інтересів суб'єктів господарювання не є переконливими, оскільки комплексні норми господарського права здатні це забезпечити не гірше, ніж норми публічної галузі адміністративного права.

Отже, поки що не накопичена достатня кількість наукових аргументів і відсутні сигнали з практики господарювання, які би вказували на потребу докорінної реформи галузей адміністративного й господарського права шляхом формування підгалузі «адміністративно-господарського права».

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Прикметно, що навіть німецькі дослідники визнають: дотепер ученим ще не вдалось обґрунтувати чітких критеріїв, які б дозволили розглядати адміністративно-господарське право у вигляді самостійної галузі права [22, с. 3].

Подальше дослідження порушеної у статті тематики є актуальним в сучасних умовах розвитку правової теорії в Україні. Доцільним є детальніший аналіз питання про співвідношення організаційно-господарських і адміністративно-господарських правовідносин, системи господарського права і пропонованої системи «адміністративно-господарського права» та інших аспектів відповідної правової теорії. Також ці питання пов'язані з концепціями про співвідношення та взаємодію публічного і приватного права, до яких варто звернутись в подальшому.

Література

1. Алексеев, С. В. Концепция административно-хозяйственного правоотношения / С. В. Алексеев // Закон и право. – 2005. – № 3. – С. 63–68.
2. Віхров, О. П. Організаційно-господарські правовідносини : монографія / О. П. Віхров. — К. : Вид. дім «Слово», 2008. – 512 с.
3. Галуцько, В. В. Предмет адміністративно-господарського права [Електронний ресурс] / В. В. Галуцько // Форум права. - 2011. - № 3. - С. 141–145. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11gvvagr.pdf>.
4. Домороцкая, Э. И. Правовые аспекты государственного регулирования экономики во Франции / Э.И. Домороцкая // Советское государство и право. – 1981. – № 4. – С. 100–106.
5. Колпаков, В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види / В. К. Колпаков // Юридичний науковий електронний журнал. - 2013. - № 1. - С.101–104.
6. Кравцова, Т. М. Адміністративно-правові засади здійснення державної політики у сфері господарювання: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07 / Т. М. Кравцова. – Х., 2004. – 36 с.
7. Кравцова, Т. М. Державне регулювання господарської діяльності: адміністративно-правові аспекти: монографія / Т.М. Кравцова. – Суми : ВВП «Мрія» ТОВ, 2006. - 184 с.
8. Мамутов, В. К. Компетенция государственных органов в решении хозяйственных вопросов промышленности / В. К. Мамутов. - М. : Юридическая литература, 1964. - 268 с.
9. Мельник, Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості / Р. С. Мельник // Право і безпека. – 2010. – № 2 (34). - С. 55–59.
10. Мельник, Р. С. Господарсько-адміністративне право у системі адміністративного права Німеччини / Р. С. Мельник // Государство и право в условиях глобализации: реалии и перспективы: материалы II Междунар. науч.-практ. конф.: сб. науч. трудов (16-17 апр. 2010 г.) / отв. за вып. Поляков И.И. – Симферополь : КРП «Издательство «Крымучпедгиз», 2010. – С. 149 - 150.
11. Мельник, Р. С. Система адміністративного права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Р. С. Мельник; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2010. – 32 с.
12. Мельник, Р. С. Ще раз про сутність та ознаки публічно-правових відносин / Р. С. Мельник // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2008. – № 4. – С. 55–64.
13. Петров, Є. В. Адміністративно-господарське право як підгалузь адміністративного права України: дис. ... д-ра юрид. наук (12.00.07) / Є. В. Петров. - Х.: ХНУВС, 2012.
14. Петров Є. В. Від господарських до адміністративно-господарських правовідносин: деякі аспекти становлення наукової концепції / Є.В. Петров // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. - № 4. - С. 167-173.
15. Петров Є. В. До питання про поняття та основні риси адміністративно-господарських відносин / Є. В. Петров // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2012. - № 4. - С. 170 — 179.
16. Петров Є. В. Історичні передумови становлення вітчизняного адміністративно-господарського права / Є. В. Петров // Право і безпека. - 2012. - №3 (45). - С.48 — 54.
17. Петров Є. В. Історичний погляд на концепцію радянського господарсько-адміністративного права / Є. В. Петров // Юридична Україна. - 2013. - № 2. - С. 31 — 37.
18. Устименко, В. А. Отношения в сфере управления хозяйственной деятельностью / В. А. Устименко, А. А. Афоничкин // Экономика и право. – 2008. – № 3. – С. 111–115.
19. Хозяйственное право: учебник. / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В. К. – К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с. – Библиогр. с. 897–899.
20. Цивільне право України: підручник: Кн. 1 / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. - К. : Юринком Інтер, 2002. - 720 с.
21. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / Ебергард Шмідт-Ассманн ; [пер. з нім. Г. Рижков, І. Сойко, А. Баканов] ; відп. ред. О. Сироїд. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К. : К.І.С., 2009. – 552 с.
22. Штобер Рольф. Хозяйственно-административное право. Основы и проблемы. Мировая экономика и внутренний рынок: пер. с нем. / Р. Штобер. - М. : Волтерс Клувер, 2008. - 400 с.

Надійшла 09.12.2016

Бібліографічний опис для цитування :

Апанасенко, К. І. Про теорію «адміністративно-господарського права» та «адміністративно-господарських правовідносин» / К. І. Апанасенко // Актуальні проблеми юридичної науки та практики. – 2016. – № 1 (2). – С. 15-22.